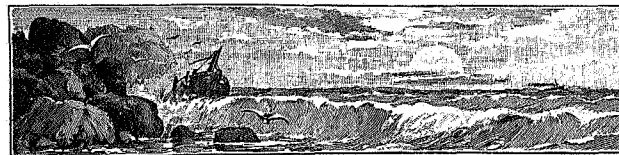

efterladte breve, som blev fremlagte i retsagen mod ham, findes sammen med sagens after i det danske rigsarkiv, men meget andet brændte med Kristiansborg slot (1794), og hvad der fandtes af optegnelser paa Munkholmen, er forlængst gået til grunde.

Med Griffenfelds fangeliv er et stort navn knyttet til Munkholmen og Trondhjem. Vel følges det ikke af mindet om store bedrifter, og vel er det stemmet af megen menneskelig skrøbelighed, men der hviler dog en glans over det som over få andre i Danmarks og Norges fælles fortid. Peter Schumacher havde taget dette navn efter sit adelige våben, griffen, det sagndyr, der snart siges at ruge over store og sjældne skatte fjernt imod nord, snart fremstilles som Apollons hellige dyr, sangens og visdommens symbol, snart betegner de høieste guddommelige hemmeligheder. Det var Griffenfelds storhed, at samtiden fandt ham svarende til dette navn. En rig og ualmindelig udviklet ånd, driftig i sine krav til livet, båret af store og stolte drømme, uimodståelig i sin tale. Og rig i ulykken, ydmyg og gudhengiven, uden anklager og bebrejdelser, da hans tunge skæbne var beseglet.

Han havde sat dybe spor i disse rigers styrelse; i sin faste tro på kongedømmets hellige ret havde han givet samfundsforholdene det præg, som de i lange tider beholdt, og det kunde skønnes, at han vilde have udrettet store ting, dersom det var blevet forundt ham at fortsætte sin styrelse i en række fredelige år. Som det nu kom, blev hans statsmandsgerning kun et brudstykke.

Men det mærkelige menneskeliv og den ualmindelige mand vil blive mindet, så længe de to nordiske folk holder deres fortid i ære, og Munkholmen er det sted, til hvilket hans navn frem for alt vil være knyttet.

Petter Tordenskjolds Barndomshjem.

2f

Constantius Flood.

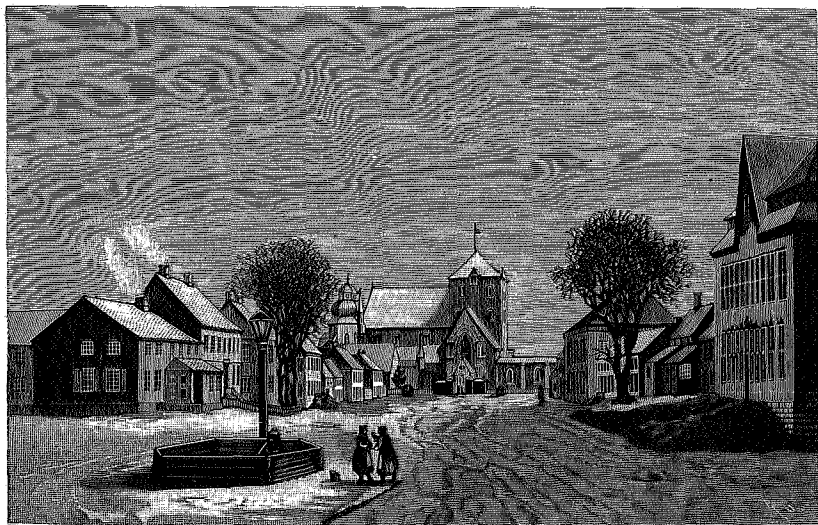
Dmstaaende Billede gengiver et Parti af Trondhjems Munkegade, saaledes som denne saa ud i Midten af Aarhundredet. I Baggrunden sees Domkirken, tilhøre i Gaden Latinskolen og „Harmonien“, længst henne i Forgrunden Torvet med sin Vandkum og til venstre for denne et toetages Træhus med Bislag — det „historiske“ Hus, hvorom her skal fortælles.

Dette Hus tilhørte i 1670 Kjøbmand, tidligere Skipper Jan Wessel fra Bergen, der her fæstede Bo og slog sig ned i Trondhjem efter sit Ægteskab med „ædeldydige“ Jomfru Maren Christopherdatter Schøller, eneste Barn af Christopher Eilertsen Schøller og Karen Nilsdatter Brynie (?). Det var en anseet og rig Slægt denne Schøllerste. En Justitsraad Schøller nævnes ved den Tid som Eier af Gjelme Gods, en foged, senere Assessor, Eilert Christophersen Schøller paa Kirkesæter i Hevne, Eier af det saakaldte „Hevnegods“. Ogsaa Marens Fader var en af Byens mere velstaaende Borgere.

Jan Wessel, den unge 25aarige Skipper, der hjemførte „ædeldydige“ Jomfru Maren, var Søn af en Henrik Jansen Wessel, bosat i Bergen, hvor han havde kongelig Bevilgning paa at forsyne Kirkerne i Bergen By og Stift med Brød, Vin og Vokslys, „og skulde være forpligtet til samme Varer og Species oprigtige og gode at forskaffe og i Forraad at have, saa at ei nogen Tid derpaa Mangel eller Brøst findes.“ Det var nu i Monopolernes mest gyldne Tidsalder;

men den brave Kjøbmand kunde nok trænge sine Indtægter, thi efter Traditionen var han fader til ikke mindre end tolv Sønner — hvor mange Døtre ubekjendt.

Man kjendte heller ikke stort til Sønerne paa tre nær — Isaa Wesfel, der efterfulgte sin fader som Lystøber og Kirkevinhandler i Bergen — (Retten til at lave Kirkebrød fratoges ham), Abraham Wesfel, der ligesom Broderen ogsaa havde et Monopol — nemlig Ret for sig og en af sine Børn efter ham til at drive Handel i Gles-

Tordensfjolds Barndomshjem.

vig Fiskevær i Sundt Præstegjæld, samt endelig Jan Wesfel, Tordensfjolds fader, der i Rækkefølgen var den tredje af Henrik Jansen Wesfels Sønner.

For denne — faderen af Søhelten Petter Tordensfjold — syntes dog Kontoret i Bergen og det stilkfærdige Kjøbmandsliv at have været utilfredsstillende, og man vil vide, at han i en ganske ung Alder gik tilsjøs og oplevede adskillige Eventyr, inden han for Alvor slog sig tilro i det lille Hus oppe i Munkegaden som Maren Schøllers Ægtemand. Selv efter sit Ægteskab har han maasse ogsaa fortsat sit Sjømandsliv. Generalauditor Rothe, Tordensfjolds Biograf, for-

tæller, saaledes en liden Anekdote om et Fangenskab i St. Malo, hvortil Wesfel var indbragt af en Kaper. Historien henlægges til den spanske Arvefølgekrig (1701—14).

Om denne Begivenhed end kun er Digtning, saa har Wesfel nok i sin Ungdom været en raff og dygtig Mand, der i allefald har flaaet sig op til Skipper, før han blev den velhavende Christopher Schøllers Svigersøn. Ved denne forbindelse kom han efterhaanden vistnok i Besiddelse af ikke ubetydelige Midler og traadte ved Svigerfaderens Død maasse ogsaa ind i dennes Forretninger, der antagelig har bestaaet i Skibsrederi og Handel. Ogsaa to af hans Svigerfaders Søstre, Anna og Maren Schøller vides ved Gavebrev at have betænkt ham — med saavel Midler som Jordegods, hvoriblandt Fossum Brug i Stjørdalen. At han ved denne forbindelse ogsaa kom i Besiddelse af Ringve Gaard er at antage, da denne Eiendom som underliggende Lade Gaard, tidligere af Jens Bjelke var pantsat til den Schøllerske familie. Jan Wesfel var i hvert fald ved 1691 Eier af Ringve, hvor han senere erholdt fgl. Bevilgning til at drive Gæstgiveri eller Udskjænkning, saa at ingen, som ikke tidligere var privilegeret, maatte gjøre ham Indpas derudi paa en fjerdingssvejs Omkreds. Ogsaa drev han saadant Gæstgiveri i selve Trondhjems By, hvor han ved 1700tallet var Eier af den saakaldte Hennigsstue ved Bratøren, hvor tilreisende fra Omegnen tog ind og rimeligvis ogsaa bevarledes.

At Jan Wesfel under denne sin Virksomhed i Trondhjems By maa have erhvervet medborgelig Agtelse samt blevet en velholden Mand fremgaar da ogsaa af den Omstændighed, at han under 16 April 1693 udnævntes til Raadmand i Trondhjem, en Stilling, som kun betroedes de mere fornemme og anseede Borgere.

Efterhaanden velsignedes ogsaa hans Ægteskab med Maren Schøller med en saa stor Flok af Børn, at der skulde ret gode Formuesomstændigheder til at føde og klæde end sige at give disse en til Familiens sociale Stilling svarende Opdragelse.

Som bekjendt havde den gode Raadmand nemlig ikke mindre end 18 — atten — Børn.

„Døtre seks og Sønner tolv

— En af dem var Tordensfjold“.

Denne nævnte Søn var efter Raadmandens Familiebibel, der, som bekjendt, endnu er til og eies af en Privatmand, født 28 Oktober 1690. I Daaben fik han Navnet Petter.

I sin Oppvækst var den lille Petter en halvtyrig Krabat — i alle fald siger alle hans Biografer det. Der fortælles en fornøielig liden

Anekdote om et Par Skindbukser, som var Petter saare misliebige, men som vistnok af gyldige Grunde var tildelt ham af hans Moder, der vel havde ondt nok for at holde Klæder paa hele sin Guttelof og vel ikke mindst paa den vordende Sjøhelt; men selv med disse forargelige stærke Bukser skal den gode Petter have vidst Raad ved at anbringe sin Person paa en Slibesten og lade en anden kænste ligesaa dygtig Skoier som han selv dreie Slibestenen, indtil i allesald en for Anstændigheds Skyld væsentlig Del af Bukserne var sløiten. Vi gaar ud fra, at denne Historie tilhører Petters allertidligste Ungdom, om den ellers har passeret. Men at det iethvertfald har holdt haardt at holde Mad og Klæder til tolv forslugne Gutter, hvoraf iallesald de elleve hørte til Byens sprekste, er indlysende nok — og hertil kommer endnu seks Jomfruer, der skulde maale sig med Byens øvrige Ungmøer af Honoratiøres.

At Raadmanden og hans Hustru har havt sine seks Ugedage med at holde det gaaende, tør være sikkert nok; thi var Jan Wessel end regnet for en velholden Mand, skulde der ogsaa en ikke ganske ubetydelig Indtægt til at soutinere sin Stilling med en saadan Familie.

At ligge paa den lade Side, har nok ikke været hverken Jan Wessel eller hans Hustrus Sag. Der har nok været Fart i dem begge to — og kænste har de ogsaa begge været med om at lægge Dæmper paa det hede Blod, der flød i flere af deres Gutter — thi ikke var det alene Petter, der var den viltre Krop i Familien. Raadmanden havde Sønnen, der satte ham flere graa Haar i Hovedet end denne. Om en af de ældste Sønnen, Christopher Wessel ved man ialfald, at han i sine Ungdomsbage var noget af en Slagsbroder. Forældrene havde givet ham en lærd Opdragelse, lod ham gjenngaa Byens Latinskole, hvorefter han sendtes til Kjøbenhavns Universitet, hvorfra han 1697 som velmeriteret Studiosus Theologiae kom tilbage til sin Fødeby, der han kom op i Slagsmaalshistorie, som endte med en Overhofretsdøm, hvorved han ilagdes en betydelig Pengebod.

Var den vordende Sjøhelt ogsaa vistnok en Gut med gode Næver og uden Betænkeligheder ved at indlade sig i et gemytlig Slagsmaal, saa var han og et let og med en hurtig fatteevne begavet Hoved.

Eigesom Christopher blev han da ogsaa af Faderen indsat i Byens Latinskole, rimeligvis med den Plan for Øie, at lade ham studere Theologi. Rektor ved Trondhjems lærde Skole var hin Tid den for sine dybtgaaende Studier i latinsk Leksikografi og sine filologiske Arbejder bekjendte Magister Anders Borch, en af sin Tids større

filologer og Skolemænd, en Samtidig med den lærde Latiner Dr. Joacim Jrgens, Læge i Trondhjem, i Fællesskab med hvem Borch drev sine latinske Studier. Flere fremragende Mænd udgik ogsaa i dette Tidsrum fra Byens Skole, der under Borchs Rektorat fra 1693 til 1709 havde en af sine Blomstringsperioder.

Antagelig har det været ved 1698 eller 99, at Petter Wessel gjorde sin Indtrædelse i Skolen; men denne Institution med dens Evangsmidler og Disciplin — som med sin Latin, der var Tidens stærke Side — en Tid, da

„hver Mand, som med Kløgt gif i Lærdom til Bund Latin paa Papiret kun malte“,

var ikke for den vordende Sjøhelt. Ringe fremskridt gjorde han da vistnok ogsaa paa Skolen, troligvis interesserede han sig mere for Livet nede i „Ravnfloa“, paa „Bratørn“ og i Elven, hvor der laa Skuder, end for at pugge Læser. Men var Petter Wessel nu ikke nogen god Puggehest, saa var han „usjottelig god“ til at slaas. Banke og blivne banket, slaa for sig uden Hensyn til Seier eller Nederlag, var hans Sag. Det eneste, han i denne Vei ikke forstod sig paa, det var at give sig.

Der fortælles da ogsaa forskjellige Historier fra hans Skoledage. Saaledes blev han en Dag banket og udfjældt af en af sine Overmænd i Alder og Kræfter, hvilket han maatte tage mod; men kun for en af de følgende Dage at betale med Renter. Bevæbnet med en dygtig Taugstamp, snau klippet og indsmurt med fedt over hele Hovedet, for at hans Kontrapart ikke skulde faa ham i Luggen, opsogte han denne og rundhjulede ham grundig. At se ham komme hjem efter denne Batalje som et snauklippet faar og indsmurt med fedt var ventelig ikke noget behageligt Syn for den strenge Hr. Fader; men denne havde vistnok allerede tugtet Sønnen tilstrækkelig til at vide, at Prygl ikke havde den forenskede Virkning paa ham; der maatte gribes til andre Midler.

Hvorlænge Petter Wessel holdt ud i Trondhjems Latinskole, ved man ikke. Det er idetheletaget meget faa Oplysninger fremkommet om hans Ungdom, naar undtages hvad Rothe fortæller af Smaa-historier om ham.

Hvad der fulgte som Straf for hans forhold i Skolen, vil den ovennævnte Biograf vide at være Petters Anbringelse i — Skrædder-lære — en Behandling, som kan synes at have gaaet noget ud over Raadmand Wessel selv, hvis sosiale Stilling her maatte lide et Skaar;

men det er til Dato ikke modbevist, at Peter Wesfel har været i Skrædderlære. Længe var han der dog neppe.

En Dag, han skulde følge sin Mester i Hælene med en Klædning, som denne skulde overbringe en af Byens Honoratiores, satte den gode Petter Mester en Snebold i Næffen, og dermed har rimeligvis denne Skrædderhistorie været ude.

Ikke mindre uforenelig med Raadmandens Samfundsstilling formenes det nu at have været, hvad Rothe fortæller om, at Petter blev sat i Barberlære; Barbererne, disse de laveste af Tidens Estulapi Disciple, hvis Gjøremaal hovedsagelig bestod i at barbere Lig, kopsætte, aarelade og udføre mindre behagelige forretninger, hørte vistnok ikke til Tidens meget agtede Samfundsklasser, men man ved dog, at ogsaa Tordenskjolds Broder — den før nævnte Christopher Wesfel — der 1707 blev Præst i Finnmarken, senere i Bjørnør, tog sin anden Søn Anders Bredal Wesfel, med sig til Bergen for at sætte ham i Barberlære. At Barberbestillingen tildels ogsaa har været forenet med Parykmagernes har maasse i hin Allongeparykernes Blomstrings-tid vel bidraget til, at Barberstillingen som Erhverv ikke har været at foragte. Erindres maa det nu ogsaa, at Raadmand Jan Wesfel ikke hørte til Byens øverste Rangsklasser, om han end indtog en fremragende Stilling inden det civile Borgerskab. Crème de la Crème var paa hin Tid Stiftamtmanden v. Ahnen, Generallieutenant Vib., Eier af Eade, Biskopen Dr. Peder Krogh og Stiftsprædikerne Magister Gert Jøcumsen Bonsach, Præst til Domkirken og Ole Jacob Borchmann, Sognepræst til frue Kirke.

Noget bestemt Bevis for Urigtigheden af Rothes Beretninger om, at Petter Wesfel har været i Barberlære, er der iallesald ikke præsteret; — men ihvordan, saa bliver det dog en temmelig uvæsentlig Omstændighed, enten Petter Wesfel i sin Ungdom har været nogle Maaneder i Skrædder- og Barberlære eller ikke; noget Led i hans Udvikling kan her ikke søges.

En anden Omstændighed, som de fleste Biografer ikke har taget i Betragtning eller ikke kjendt, den nemlig, at han har foretaget Reiser med trondhjemske fartoier, er mere bemærkningsværdig. Hans Ansøgning til Fredrik den fjerde, da han i Vaaren 1711 havde erfaret, at en fregat skulde opsendes til Trondhjem, stiller dog dette udenfor al Tvil. Han siger nemlig i denne Ansøgning, at han i sine Guttedage har faret paa „Kigens Strømme“ og paaberaaber sig sit Kjendskab til Trondhjems-Leden med dens Baaer og Skjær. Udenrigs fart har han vistnok ikke været i. Sandsynligvis har hans Reiser ikke ud-

strakt sig længere end til Bergen, hvor hans Fader havde saavel Slægt som vel ogsaa Handelsforbindelser, og hvor ved hin Tid den Trondhjemske Handelsstand hovedsagelig hentede sine Overføisfe Varer. Men i saadan Fart maa han allerede i 12—14 Aarsalderen ifølge sit eget Udsagn have været, og troligvis er det paa disse Reiser, at Petter Vessel har faaet Syn for, hvor hans Dei egentlig laa, og at han og Sjøen, de passede sammen.

Nogen fuld Tilfredsstillelse for den djerve, virksomme og eventyrlyste Gut har denne trivielle Kystfart dog ikke været; han længtede efter en anden Vind under Dingerne — maatte ud fra Kysten — ud paa det store Verdenshav og tumle sig i Eventyrliv.

Midt oppe i Eventyret har han vel ogsaa følt sig at være, da Fredrik den fjerde med al Tidens Pomp og Pragt holdt sit Indtog i den stille Fødeby, hvis Gader pludselig befolkedes med Hoffets store Apparat af Embedsmænd, Officerer og Læger i sine straalende Kostumer. Som Raadmand har Faderen selvfølgelig havt med de festlige Arrangement af forskjellige Slags at bestille, og Petter har været oppe i al denne Festrus, som vedvarede under hele Kongens Ophold fra Lørdag Aften 26 Juli til Formiddagen 5 August, da Kongen med hele sin store Suite forlod Byen. Alle disse Dage havde Byen gjenlydt af Kanontorden, Musketfalver og Folkejubel, medens ikke mindre end 15 Kompagnier Fodfolk, 6 Kompagnier Dragoner, foruden Byens Artilleri og Borgere mønstrede for Majestæten, under en Musket- og Artilleriild, som om Fienden laa for Byens Volde. Alt hele dette Festliv og det storartede krigeriske Skuespil har gjort sit Indtryk paa den til det stille Liv i sin Fødeby vænnede Gut er let at forstaa, og intet Under, om han under dette var oppe i en Begeistringssrus, der gjorde besindigere Overlæg til intet.

Den Morgen Kongen forlod Byen, fulgte han en af sine Bekjendtskaber i dennes følge — Historien eller Traditionen nævner ikke hvem, og drog med den store kongelige Suite, der ledsagedes af en Mængde af Indvaanerne, ud af Byen. Har det fra første Færd af været Petter Vessels Bestemmelse at følge det kongelige Tog lige ud af Landet, eller har han under følgeskabet sydover efterhaanden ladet sig drage længere og længere bort fra sit Hjem — ikke kunnet losrive sig fra Eventyret — ja det ved man ikke. Alt, hvad hans hidtidige Biografier ved at fortælle er, at:

da det glimrende Optog var forsvundet, var Petter ogsaa borte fra Byens Enemærker.

Han havde gjort det første Skridt paa den glimrende Bane, som skulde bringe hans Navn til at lyse gennem Aarhundreder og kaste sin Glands paa det Land og By, som havde fostret

„Helten Peder Tordenskjold“.

* * *

Hadde Petter Vessel saaledes forladt sit Fædrenehjem, det lille Hus oppe i Trondhjems Munkegade, saa medbragte han dog visselig herfra en Erindring om et Arbeidsliv, et kristeligt Livssyn og en Pligt-trofast, der bar sin frugt under hans Manddomsid og gaar som en rød Traad gennem den eventyrlige Væsel af Begivenheder, som hans senere Liv var saa rigt paa.

Uabenbart er det ogsaa, at han i sine modnere Aar med Tak og Kjærlighed har seet tilbage til dette Hjem.

Man læser kun det Brev, han noget før Faderens Død sendte denne, for at faa en Forstaaelse af, med hvilken sønlig Kjærlighed og Ærbødighed han mindedes sin strenge Fader.

Han skriver saaledes:

Høitærede, fjære fader!

Som jeg ugjerne maa fornemme dette, at fjære fader skal være syg og sengeliggende og meget svag, hvilket for det første er noget, der kommer fra Gud samt aarenes medbringelse. Vilde den naadige Gud behage at give Dem Deres styrke og sundhed ved den allerhøieste, det skulde være mig en af de fornøielse, mig udi denne verden kunde vederfares. Jeg fornemmer daglig Guds barmhjertighed og velsignelse mod mig til kongens og landets bedste, som jeg altid tilstaar, at Deres overflødige velsignelser og bønner til Gud contribuirer den største del til den naade, Gud daglig beviser mig. Jeg bevidner dette for den høieste Gud, at jeg er saa forsikret, at Deres velsignelser er mere kraft og bønnehørelse ved end mange tusinder, der elske og bede Gud for mig; thi er der en Guds mand i disse tider udi verden, er det høitærede, fjære fader; thi dermed er jeg mere kontent end jeg kunde arve 20 000 rdl. Skal dette være det seneste udi denne verden, jeg skriver til Dem, takker jeg ydmygeligt for al faderlig omsorg og fjærlighed, mig er vederfaret af Dem, haaber udi det tilkommende at se Dem seirende ved lammets stol, at trone hos den almægtige Gud, hvorefter og give Gud, jeg hastig maa følge; thi det er det sikreste udi verden, nemlig at døe salig. Vil jeg anbefale Dem den allerhøieste til liv og sjæl, lever til mit sidste aandedræt høitærede fjære faders lydige søn.

Christiania den 1ste august 1716.

P. Tordenskjold.

Thomas von Westen, Finnernes Apostel.

Af

Dr. phil. Solger Fr. Nordam.

Midkjærlighed for dit Hus har fortæret mig.

Joh. 2, 17.

Throndhjems Historie i første Fjerdedel af det 18de Aarhundrede kan ikke fortælles, uden at Mindet om „Finnernes Apostel“, Thomas von Westen, fremdrages. Er det end ikke noget ganske harmonisk Billede, vi faa ved Betragtningen af denne mærkelige Personlighed, saa kan man dog ikke andet end ære de overordentlige Offere, han bragte for den Sag, han havde viet sit Liv. Formue, Helbred, familielykke, kort sagt omtrent alt, hvad Mennesker ellers sætte højt, det satte han til for at bringe Evangeliet til det fattige, barnlige, dybt i Hedenskabets Mørke nedsunkne Finne- eller Lappefolk i det høje Nord. Men naar han trods sine overordentlige Erner, sin uomtvistelige Uegenlytighed og sit utrættelige Arbejde, dog maa siges ved sin tidlige Død at være gaaet bort, misfjendt af de fleste, saa maa Grunden ikke blot søges i den Modstand, som en Verden, der ligger i det onde, altid vil rejse mod Guds Rige, men ogsaa i visse Mangler i Mandens Karakter, hans „næppe overvindelige Hastighed“, som han selv beklager, en vis Overvurdering af egne Kræfter og derhos en spiritualistisk

Ved Udarbejdelsen af denne Artikel ere de bekendte Forarbejder af Hammond, Coucheron, Vahl, Thrap o. a. benyttede; kun meget lidt har kunnet tilføjes efter mindre bekendte eller utrykte Kilder. Min Opfattelse af v. Westens Personlighed stemmer i mange Maader saa nøje med Biskop A. C. Bangs, at jeg undertiden har tilladt mig at benytte selve hans Ord; det vil næppe være muligt at vælge mere træffende Udtryk.

Throndhjem i fortid og Nutid.